

Bjørn Ianke – møbelkunstner og Gamlebybevarer

Av Per Stenseth

Bjørn Ianke var en av de ledende interiørarkitekter og møbeldesignere i Skandinavia i 1950-, 60- og 70- årene. Han hadde også en meget viktig rolle under de store restaureringsarbeidene av Gamlebyen. I år er det 90 år siden han ble født.

Bjørn Enge Ianke var prestesønn, med tre generasjoner prester i foregående ledd. Han ble født 1. april 1919 på Etne prestegård i Etne i Sunnhordaland, men flyttet snart med familien til Levanger. Her hadde han en stor del av barndommen. Da han var ni år gammel kom familien flyttende til Fredrikstad. Faren, Gisle Johnson Ianke, var blitt sogneprest i Vestre Fredrikstad menighet. Senere ble han prost i Nedre Borgesyssel prosti. Bjørn Ianke var yngste barn i en søskjenflokk på fem, tre gutter og to jenter. Han hadde ungdomstiden sin i familiens bolig i Ferjestedsveien 8, et hvitt trehus inne i en hage mellom ferjestedet og jernbanestasjonen. Huset ble revet i 1950-årene for å gi plass til søsterhjemmet som ble bygget i forbindelse med sentralsykehuset for Østfold. Familien flyttet da til Kongens gate 2, i huset til jernvarehandler Bøhn. Bjørns far skal ha vært en mild, varm mann, mens moren var mer myndig og bestemt. Da Bjørn en gang kom hjem og viste sin far en ganske dårlig karakterbok, var faren største bekymring: ”Hvordan skal vi få fortalt din mor dette.”

Bjørn Ianke portrettert i forbindelse med sin 50-års dag, mens han holder et typisk eksemplar av sine mange stoler.

Ferjestedsveien 8. Her vokste Bjørn Ianke opp. Tidligere bodde trelasthandleren og forfatteren Anthon B. Nilsen, Elias Kræmmer (1855-1936), i huset. Kommunen overtok eiendommen og innredet den til to leiligheter hvorav familien Ianke disponerte den ene. Huset ble revet i første del av 1950-årene i forbindelse med sykehusutbygningen.

Mannen på bildet som skrår over gaten er Bjørn Ianke. Foto: privat.

Somrene tilbrakte familien på landstedet sør i Hankøsundet. Her ble han fascinert av og ble god venn med båtbyggerne på Andersenslippen på Vikane. Her tilbragte han mye tid, hjalp til og lærte om trevirkets muligheter og begrensninger, hvordan det kunne formes og hvordan det kunne brukes konstruktivt. Han lærte også om snekkerhåndverket.

16-17 år gammel satte han i gang et eget båtbyggerprosjekt. Arbeidet pågikk om vinteren i daværende Vestside kirke (Domkirken), i kjelleren hvor dagens menighetssenter holder til. Her bygget han en trebåt på grunnlag av det han hadde lært av båtbyggerne på Andersenslippen.

Båtbyggingen oppslukte han så mye at han strøk i andre klasse på gymnaset. Han fikk etter hvert likevel sin artium i 1939 fra "Den Gule Anstalt" (Fredrikstad kommunale høiere Almenskole). Noen ren akademisk karriere som sine forfedre og brødre var ikke noe Bjørn Ianke ønsket seg. Et meget lykkelig valg var derfor å reise til professor Carl Malmstens verkstedskola i Stockholm høsten 1939.

Bjørn Ianke var barnløs og ungkar mesteparten av livet sitt. Han var likevel en lidenskapelig familiemann. Hans fire eldre søsken hadde 14 barn til sammen. Onkel Bjørn blir omtalt som idealonkel av disse nevøene og niesene. Han var sjefen for barnebarna i prost Iankes familie inne i byen og ute på hytta i Onsøy. Han gav dem tillit, tok dem med på spennende ting som makrellfiske ved solloppgang, men stilte også klare krav.

Hans eldste bror Erling utdannet seg til ingeniør, bodde lenge på Kråkerøy, men bosatte seg etter hvert i Bodø. Han hadde tre barn. Hans eldste søster Signe giftet seg og bosatte

seg i Stavanger. Hun fikk fem barn. Broren Gisle utdannet seg til jurist og endte opp som politimester i Sarpsborg. I denne familien var det en sønn og tre døtre. Helg var Bjørns yngste søster. Hun var sykepleier og var mor til Helg og Brit. Søsteren var gift med en sjømann som var sønn til klokken Sture i Sarpsborg. Helg og døttrene bodde i familien Iankes barndomshjem i Ferjestedsveien 8 sammen med Bjørn i flere år. Han fikk derfor et spesielt tett forhold mellom disse. De hadde dessuten en onkel som het Alf Sture, kjent møbeldesigner, som Bjørn Ianke også etter hvert kom til å samarbeide tett faglig med.

I Østre Vikane fikk han en god venn, dansken Sven Jacobsen. Han ferierte på landstedet til sin tante, frøken Carlsen. Hun hadde trikotasjeforretning i Brogaten 4, på hjørnet mellom Storgaten og Bakgaten (Farmansgaten). Frøken Carlsens søster var Jacobsens mor. Hun hadde ganske ung utvandret til Danmark. Jacobsen arvet etter hvert sin tantes landsted, som lå rett ved Andersenslippet. Bjørn Ianke ble en god familievenn hos familien Jacobsen.

Studieår i Stockholm

Som 20-åring begynte Bjørn Ianke på professor Carl Malmstens Verksstedsskola i 1939. Her var han elev i fire år fram til han tok svennebrev som møbelsnekker i 1943. Deretter fulgte to år som assistent ved tegnekontoret til Malmsten. Malmsten tok sitt utgangspunkt i håndverket og tradisjonen. Han lot derfor sine studenter først bli møbelsnekkkere, først etterpå kunne de bli interiørarkitekter. I et intervju i forbindelse med sin 50 årsdag uttrykte Ianke det slik:

"For Malmsten var det harmoniske mennesket målet. Han tillot ikke åndløs fabulering ved tegnebordet – hans elever skulle kjenne materialene og deres muligheter – og begrensninger."

Malmsten ble født i 1888 og kom fra en høyborgelig Stockholmsfamilie med far og farfar som var kjente leger. I likhet med Ianke, engasjerte ikke den normale skolen Malmsten særlig mye. Han var mer fascinert av håndverk og skaperkraft. Han utdannet seg til møbelsnekker og senere ved hjelp av selvstudier, til interiørarkitekt. Han ble fort velrenomert og fikk viktige oppdrag som Stockholms Stadhus i 1916 og Stockholms Konserthus i 1925. Fra 1927 og framover var han dessuten en meget engasjert skolereformator. Han satte i gang og drev alternativ skole, først på barneskolestadiet, siden på høyskole og folkehøyskolenivå.

Bjørn Ianke (til høyre) sammen med sin læremester Carl Malmsten (midt i bildet med hvitt hår) og noen av hans studenter på trappen til Rossing-gården i 1960-årene. De var på besøk i Gamlebyen og ble vist rundt av Plusgründer Per Tanum. Ukjent fotograf.

Wikipedia har følgende karakteristikk av Malmsten som interiørarkitekt:

"Carl Malmsten var stark anhängare av 1920-talets svenska klassicism, även kallad Swedish grace. Till funktionalismens intåg i Sverige i början av 1930-talet var han mycket kritisk. I samband med Stockholmsutställningen 1930 var han den främste kritikern. Han protestrade mot detta 'fattiga program'. I en skrivelse till utställningens verkställande utskott beskrev han funktionalismen som en 'slätstrukten, importerad, antitraditionell stil, mekaniskt torr och grundad på falsk saklighet'."

Med Bjørn Iankes bakgrunn og interesse for snekkerhåndverket måtte Malmstens skole ha vært et fantastisk sted å studere. Ianke ga også alltid uttrykk for at oppholdet i Stockholm var meget viktig for ham. Han opprettholdt kontakten og vennskapskapet med Malmsten til han gikk bort på ettersommeren 1972.

I en artikkel i danske Politiken 17.9.1953, har den kjente svenske kulturjournalisten, kunsthåndverkskritikeren og forfatteren Ulf Hård af Segerstad en artikkel om Nordens posisjon i kunstindustri og kunsthåndverk under disse overskriftene: "Norden er ikke mer alene om at skabe de smukke ting. Er vi på retur?". Her skriver Hård af Segerstad:

"Norge er på møbelområdet gået storartet frem i danske og svenske spor. Landet har i det mindste to møbelarkitekter af højeste nordiske klasse, den originale møbelfilosof Alf Sture og den yngre snedker og møbelskaber Bjørn Ianke, måske Carl Malmstens fornemste elev."

Bjørn Ianke arbeidet parallelt på tegnebordet og møbelverkstedet. I hans kombinerte bolig og kontor hadde snekkerverkstedet en like naturlig plass som tegnestuen. Han arbeidet like gjerne med modeller som med tegninger.

Møbelsnekker, designer og interiørarkitekt

Da frigjøringen kom i 1945, arbeidet Bjørn Ianke ved tegnekontoret til Malmsten i Stockholm. Nå trakk hjemlengselen ham mot Fredrikstad. Han fikk først arbeid på tegnekontoret hos Jens von der Lippe møbler AS i Oslo. Han arbeidet der 1945-47. Den største oppgaven han var med på her, var å skape Lysebu, den danske statens kurssted i Norge. I 1947 flyttet han hjem til Fredrikstad og startet egen praksis. Den drev han i nesten 40 år fram til en øyesykdom stanset ham i slutten av 1980-årene. De første 15-20 årene var praksisen preget av store møbel- og interiøroppgaver på den nasjonale arena. Bjørn Ianke opparbeidet i disse årene en posisjon som Norges fremste interiør- og møbelarkitekt.

Han ble valgt ut til å tegne møbler og innredninger til restaureringen av Stiftsgården som er kongefamiliens bolig i Trondheim. Dette var kanskje det viktigste restaureringsoppdraget i Norge i 1950-årene. Arkitekturprofessor Arne E. Holm på NTH omtaler valget av Bjørn Ianke og hans innsats slik:

"Man kunne hevde at det dreide seg om en gammel bygning og at det derfor var det riktigste å møblere med antikviteter, eller at det gjaldt å skape et hjem med møbler som svarte til vår tids krav. – I tilfelle man hadde den siste oppfatningen, måtte man naturligvis finne frem til en interiørarkitekt som både var meget dyktig og hadde et formsprog som passet naturlig for oppgaven, den å forme møbler til rokokko-interiører. Da var det ikke mange det kunne bli tale om, en av dem var Bjørn Ianke. Han hadde tidligere vist at han behersket formen på en ganske spesiell måte. De møblene han hadde tegnet var enkle og hadde en klar holdning, som svarte meget til særpreget i vår tid, men de hadde samtidig en eiendommelig gratie og eleganse. Dette kunne tyde på at nettopp han var mannen til å løse denne nærmest halsbrekkende oppgaven."

Oppgaven ble løst etter flere konferanser på Slottet og Holm omtaler resultatet av arbeidet slik:

En gulvklokke i palisander tegnet for Kronos Titan i Fredrikstad. Et utsøkt Iankearbeid som er produsert hos A.Huseby & Co i Oslo.

Fotograf: Per Stenseth.

"Dette kunne imidlertid lett blitt utvendig og litt av en pastisj, og Bjørn Ianke har helt ut brukt sitt formsprogs, bare størrelsesmessig og rytmisk søkt å tilpasse det denne spesielle oppgaven."

Ianke fikk flere andre prestisjetunge oppdrag som å tegne innredning av kongeskipet Norge, Erkebispegården i Trondheim og de norske ambassadene i Stockholm og New Dehli. Han hadde også oppdrag med å innrede styrerom og direktørkontorer hos flere av de største norske næringsselskapene i 1950- og 60-årene, eksempelvis: Hotell Viking, Esso, Wilh. Wilhelmsen, Leif Høegh, Borregaard, Titan og DeNoFa.

Han hadde også store og viktige lokale oppdrag i Fredrikstad. Bystyresalen, Østre Fredrikstad kirke, Domkirken, bispegården og restaurering av bibliotekets aula til byens 400 års jubileum i 1967 er noen av hans mest kjente arbeider. Bystyresalen er et godt eksempel på hans utsøkte evne til å skape en flott og verdig ramme rundt de viktige beslutninger. Det arbeid i byen han selv satt høyest var interiørene i kirken i Gamlebyen. Dette er også et utsøkt arbeid, og kirkerommet må være et av landets vakreste.

Iankes møbler var preget av harmoni og eleganse med sofistikerte sammenføyninger. Det var limte tappinger og minst mulig stifter og skruer. Formgivingen var slank og nøktern, men alltid utført med tanke på at det også skulle være dekorativt. Bjørn Ianke var en estetiker som ville utforme vakre møbler. Han bygde på tradisjonene som ligger i håndverket. Han lagde dog aldri kopier eller pastisjer, men verkene hans representerer en videreutvikling og perfeksjonering.

Bjørn Ianke ble i 1960 tildelt Jacob-prisen som er den høyest ansette prisen innen norsk formgiving. Den har vært delt ut siden 1957, og er oppkalt etter gullsmeden og designeren Jacob Tostrup Prydz. Listen over de som har mottatt den er imponerende. Vi kan som ek-

sempler nevne glasskunstneren Benny Motzfeldt, tekstilkunstner Sigrunn Berg, keramikerne Dagny og Finn Hald, båtkonstruktør Jan Herman Linge, grafisk designer Bruno Oldani og arkitektene Sverre Fehn og Niels Torp.

Bjørn elsket sin familie og sin hjemby, derfor valgte han å bo og virke her. På tross av det oppnådde han en posisjon som en av de beste designerne i Skandinavia i 1950- og 60-årene. I boken "Moderen Scandinavian furniture", utgitt av Gyldendal 1963 og skrevet av Ulf Hård af Segerstad, er han omtalt slik:

"Bjørn Ianke is one of the finest designers in Scandinavia, and he represents the most genuine Nordic traditions with his thoroughly worked out and perfect furniture."

Bjørn Iankes posisjon som ledende møbeldesigner ble stadfestet ved at Kunstmuseumet lagde en utstilling i anledning hans 60 årsdag i 1979. Trettitre av hans møbler, i det vesentligste stoler, var stilt ut to vårmåneder. Utstillingen ble behørig omtalt i Handels og Sjøfartstidende (nå Dagens Næringsliv), skrevet av Arne Durban under overskriften "Fremragende kunsthåndverk":

"Ianke har fortsatt denne linjen (Malmstens). Aldri på-funn, ekstreme saker, men fint avveide former, ypperlig håndverk og en perfekt finish. ... I edel, tidløs balanse, i enkelhet og ro er disse utformingene ganske perfekte."

I Arkitektnytt nr 9 1979 skriver interiørarkitekt Anne Berit Skaug i omtalen av utstillingen:

"Ianke ønsket ikke å bryte med arven fra en mangehundreårig møbelkultur og den erfaringsrikdom den innbærer. Han står både som en bevarer og en fornøy av møbelarkitekturen, ved å forene de tidløse krav til sunn konstruksjon, effektiv materialutnyttelse, gode bruksegenskaper med en for vår tid, fullverdig estetisk form."

Alterpartiet i Østre Fredrikstad kirke som han tegnet i 1966. Dette ble utført i forbindelse med at Bjørn Ianke hadde ansvar for den store restaureringen av interiøret i kirken i Gamlebyen. Restaureringen av kirken er et av hans hovedverk. Det er et utsøkt restaureringsarbeid med vakre og godt avstemte farger. Innredningen er samtidig tilpasset vår tid. Det nye alterpartiet er omfattende og preger kirkenes interiør mye i dag. Samtidig er det så vakkert og tilpasset kirkens øvrige interiør at det er med på å heve kvaliteten og gir kirken en større brukbarhet i forhold til dagens liturgi. Fotografiet er en modell som treskjærer og kunstner Arne Orme laget som fotostudie. Alterpartiet er laget hos Lars Søland & Sønner AS. Mens møbelatelierer Nils Nilssen har gjort knefall og annet. Fotograf Kjell Bertheau Johannessen.

Bjørn Ianke får tildelt Jacobprisen av juryens formann Jens von der Lippe i 1960. Jacobprisen er den høyest ansette prisen innen norsk formgiving. Den har vært delt ut siden 1957, men blir ikke delt ut hvert år da det ikke er nok verdige kandidater for det. Den er oppkalt etter gullsmeden og designeren Jacob Tostrup Prydz. Listen over de som har mottatt den er imponerende. Vi kan som eksempler nevne: Glasskunstneren Benny Motzfeldt, tekstilkunstner Sigrunn Berg, keramikerne Dagny og Finn Hald, båtkonstruktør Jan Herman Linge og arkitektene Sverre Fehn og Niels Torp. Foto: Norsk Telegrambyrå.

Etter Iankes bortgang arvet Lars Aker alle tegninger og planer, og disse er i ettertid gitt videre til Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design.

Møbelkunstneren

Bjørn Ianke levde et liv i flere sfærer. Han utformet møbler som skulle passe inn i svært enkle omgivelser og produseres i ett eksemplar. Han utformet også møbler for kongelige og svært representative omgivelser og han designet svært eksklusive møbler for serieproduksjon og salg. I et intervju i forbindelse med sin 70-årsdag 1.april 1990, advarte han intervjueren med ”at jeg er svært dyr”. Intervjueren var Anders Grønneberg – den gang ung journalistspire i Demokraten – nå landskjent kulturjournalist i Dagbladet. Iankes møbler ble produsert for Grini Mølle og firmaet Hans Sundt Monrad & Co. I samarbeid med sin søsters svoger, Alf Sture, hadde han et mangeårig samarbeid med denne eksklusive kvalitetsprodusenten. Hver torsdag i en årekke reiste han til Oslo for å ha møter på Grini Mølle om utvikling av møblene.

Møbeltapeterermester Hans Sundt Monrad drev en tradisjonsell møbeltapetererforretning i Oslo sentrum. Han hadde overtatt den fra en tidligere eier. Før krigen og like etter krigen

ble de fleste møbler laget på små, lokale møbelverksteder som bestillingsvare. Monrad flyttet i 1940-årene til lokalene hvor Grini Mølle tidligere var drevet rett ved Røa i Oslo. Kona hans vevde og de ansatte møbelsnekere. Virksomheten og omsetningen økte i lokalene utover i 1950-årene. De drev altså en tredelt produksjon med veveri, snekerverksted og møbelatelierverksted. I tillegg drev de forretning. De hadde fått kjøpt anlegget av Løvenskiold og utviklet det stadig videre.

Utover i femtiårene kom konkurransen for alvor fra møbefabrikkene på Sunnmøre. De la vekt på å utvikle rasjonell produksjon og rimelige møbler. Grini Mølle hadde et etablert samarbeid med Bjørn Ianke og hans kollega Alf Sture. De produserte møbler til mange av prosjektene Bjørn Ianke hadde. Prosjekter som Stiftsgården og Erkebispegården i Trondheim, ambassader som i New Dehli. En del av disse møblene hadde generalitet og ble tatt opp og produsert for salg. Alf Sture hadde et betydelig større forretningstalent enn Bjørn Ianke. Han utviklet egne møbler spesielt for hjemmemarkedet.

Grini Mølle møtte konkurransen fra Mørefabrikkene med kvalitetsvarer med god design i en høyere prisklasse enn de fra Møre. Basert blant annet på Stures og Iankes design ble dette en suksessoppskrift. I 1960- og 70-årene utvidet de produksjonslokalene flere ganger. Hans Sundt Monrads sønn Hans Monrad jr. overtok etter hvert driften. Han var også utdannet møbelatelierer. Hans Monrad er noe yngre enn Ianke, men samarbeidet med ham i mange år. Utover i 1970-årene satset også produsentene på Møre mer på kvalitet og design så konkurransen ble utover i 80-årene hard for Grini Mølle. Produksjonen ble redusert etter hvert og det kom ikke til noen designere etter duoen Sture og Ianke

En Iankesofa. Denne modellen fikk navnet "Titan" fordi den var tegnet for kontoret til Kronos Titan AS i Fredrikstad i 1957. Den ble senere satt i produksjon for det ordinære møbelmarkedet. Det er som mye annet av Iankes design helstøpt, harmonisk og håndverksmessig krevende. Ukjent fotograf.

Men Grini Mølle er fremdeles en godt levende møbelforretning. Hans Monrad er pensjonist, men de to døtrene hans driver forretningen videre. De fører fremdeles noen av Iankes møbler. Det er også drift i snekerverksted og møbeltapeterverkstedet. Det er noen av de ansatte som har overtatt driften av disse verkstedene. En del av Iankes møbler kan fremdeles bestilles her og de blir produsert på verkstedene. Et hyggelig og spennende sted hvor den avanserte og solide norske tradisjonsbaserte møbelkunnskapen lever videre. Vi håper interessen rundt dette vil øke igjen slik at et slikt unikt miljø vil overleve. Det er absolutt verdt et besøk.

Restaureringsarkitekten

En typisk Iankedetalj. Enkelt og rett fram, men likevel omsorgsfullt utformet med eleganse og presisjon og selvfølgelig funksjonnell. En veggmontert håndløper til en trapp. Fotograf Kjell Bertheau Johannessen.

Interessen rundt bevaringen av Gamlebyen ble for alvor reist da Harry Fett ble riksantikvar i 1913. Riksantikvarembetet ble opprettet i 1912. Arkitekt Hermann M. Schirmer ble utnevnt til landets første riksantikvar, men døde allerede fem måneder etter. Harry Fett overtok stillingen etter Schirmer. Han var riksantikvar i 33 år, helt til 1946. Harry Fett hadde sin base i Fortidsminnesmerkeforeningen. Sammen med Schirmer hadde han stått for en palassrevolusjon i foreningen i 1899, med en ny orientering bort fra forhistoriske kulturminner over mot minner fra middelalder og nyere tid. Fett var foreningens sekretær fra 1899 til 1908 og satt senere som leder av foreningens Osloavdeling. Han tok initiativ til at de skulle arrangere sitt representantskapsmøte i Fredrikstad i 1914. Riksantikvar Fett tok under denne anledning opp med forskjellige kommunale autoriteter muligheten for å reise midler til en systematisk oppmåling av byens bygningsminnesmerker. Fra 1917, etter en bevilgning i forbindelse med byens 350 årsjubileum, ble arbeidet igangsatt. Den unge arkitekten Ole Øvergaard ble engasjert til å forestå dette arbeidet, som ble fullført i løpet av en tiårsperiode. Arkitekt Ole Øvergaard er for øvrig mer kjent i Fredrikstad for sitt arbeid som arkitekt for Østfold Sentralsykehus, et anlegg som for øvrig førte til at Ferjestedsveien 8, familien Iankes hjem, ble revet.

Da denne store registreringen var fullført, ble neste skritt å sette materialet inn i en større sammenheng. Det ble reist midler i 1928 til

en publikasjon, et verk som skulle dokumentere Gamlebyen som et minnesmerke. Verket utkom i 1934 som en bok i Riksantikvariatets serie Norske Minnesmerker. Boken hadde tittelen "Fredrikstad – Gamlebyen og festningen". Her er et langt, utdypende innledningskapittel skrevet av Fett:

"Det kunstverk det gamle Fredrikstad er, innrammet som det er av voller, kurtiner og bastioner, av utenverker, er noe som må bevares og vernes om. Her er en rekke skjønnhetsverdier, nok bevisst bygget op, og videre festningsverkenes monumentalitet. Men her er også det tilfeldiges charme, et murverk mot en vollgrav, kastanjekronenes rad på bastioner, en gammel smie, et magasin, en vaktstues plassering. Alle disse skjønnhetsverdier går sammen med det monumentale anlegg og skaper det kollektive kunstverk som heter Fredrikstad festningsby."

Neste stadium i prosessen for å verne festningsbyen var å skape et aktivt og daglig vernearbeid. Bygninger skulle vedlikeholdes og restaureres, de skulle tilbakeføres mot det opprinnelige, de skulle videreutvikles og bygges om til en ny bruk. Foreningen Gamle Fredrikstad ble stiftet i 1949 for å forestå dette arbeidet. Det ble naturlig å engasjere Bjørn Ianke i et slikt arbeid. Han hadde kunnskap, ferdigheter, erfaringer og personlige egenskaper som var helt avgjørende for å lykkes i et slikt arbeid. Sammen med foreningens mangeårige formann, likningssjef Thorstein Johnsen og sjefsantikvar Ola Øgard Svendsen, iscenesatte Bjørn Ianke et antikvarisk restaureringsarbeid i tidsrommet 1960, 70- og 80-årene. De sto i spissen for å restaurere og tilbakeføre Fredrikstad festningsby til det velpleide minnesmerket og den frodige bydelen det er i dag.

Virkemidlene var flere. I oktober 1956 stadfestet Kommunal- og arbeidsdepartementet egne bygningsvedtekter for festningsbyen, og det ble utarbeidet en verneplan for Gamlebyen. Tilskuddsmidler ble stilt til rådighet fra Riksantikvaren (RA) og Fredrikstad kommune for å stimulere mest riktig materialbruk og håndverk. Gamlebyens gårdeiere fikk faglig rådgiv-

ningshjelp til å planlegge tiltak på eiendommene sine, og det var det stort sett Bjørn Ianke som sto for. De siste årene han praktiserte fikk han også fast godtgjørelse fra RA til dette. I 1970-årene utarbeidet Ianke sammen med sivilarkitekt Lars Erik Gabrielsen og konservator Jon Brænne hos RA en fargeplan for Gamlebyen basert på fargeundersøkelser. Arbeidet var banebrytende og holder en meget høy kvalitet. Fargeplanen er fremdeles gyldig og blir fulgt av gårdeiere og myndigheter.

Feiergården – Smedjegaten 86

Da Ianke flyttet hjem til Fredrikstad i 1947, flyttet han inn i barndomshjemmet i Ferjestedsveien 8. Faren døde et års tid senere. Da Ferjestedsveien 8 skulle rives noen år senere for å gi plass til det nye sykehuset, flyttet han og moren til en leilighet i Kongens gate 2 tvers overfor Jernbaneparken.

I 1964 kjøpte han en av de eldste og dårligste trebygningene i Gamlebyen – Smedjegaten 86. Huset var bygd i 1787 og er et eksempel på tidlig empire. Ianke satte i gang en grundig og møysommelig redningsaksjon og restaurering. Så fort boligdelelva var ferdig, flyttet han hit og tok med moren sin. Hun bodde her i egen liten leilighet til sin død i 1968. Restaureringen av

Ianke slik han blir husket i Gamlebyen - i favorittplagget - snekkerbukser. Fotografert i sin velpleide gårds plass i Feiergården. Fotograf Kjell Bertheau Johannessen.

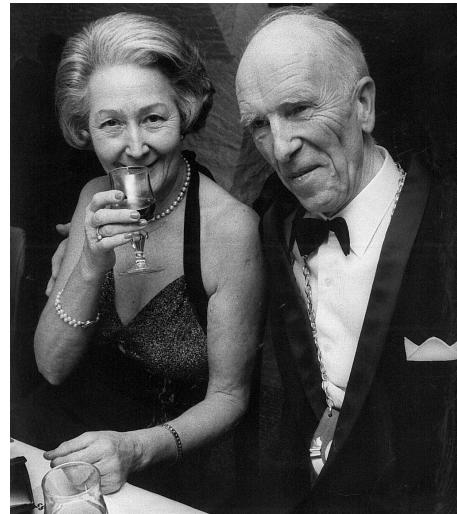
Feiergården ble fullført først etter 14 år med rehabilitering. Den fremsto som en prakteiendom, et forbilde for alle andre huseiere i Gamlebyen. Her skapte han en utrolig flott, praktisk og sjammerende kombinasjon av hjem, tegnestue og snekerverksted. Alt ble gjort med omtanke og grundighet i nært samarbeid med håndverkerne. Ikke minst var det moderne interiører som var i god dialog med det gamle huset.

Etter at Ianke flyttet til Gamlebyen og ble en del av bybildet der, startet også arbeidet hans med restaureringene for alvor. Ianke var til stede, tilgjengelig og alltid parat i denne svært viktige perioden for Gamlebyen. Han var av vesen stillferdig, lun og vennlig, men også klar og tydelig. Med milde falkeøyne fulgte han med på det meste som foregikk i Gamlebyen. Han hadde en naturlig autoritet og respekt der han kom gående alltid kledd i sine snekkerbukser. Han overbeviste de fleste av Gamlebyens gårdeiere til å gjøre de riktige valgene i sin pleie av sine hus uten bruk av trusler eller tvang. Han oppnådde mye mer med disse virkemidlene enn de mange andre av de historiske byene våre.

Bjørn Ianke og håndverkerne

Bjørn Ianke var jo også svært opptatt av det gode håndverket og samarbeidet med håndverkerne. Da han kom tilbake til Fredrikstad i 1947, var det første oppdraget han fikk å tegne et bord for disponent Bjørn Berger. En ung snekker hos det vel-establerte byggmester- og snekkermottaet Lars Søland & sønner AS, Lars Aker, fikk oppgaven å lage det. Lars Aker ble Bjørn Iankes gode venn og samarbeidspartner resten av livet. Han var også kjernen i et nettverk av dyktige håndverkere som utviklet seg sammen med Bjørn Ianke. Sammen med dem bygde han opp ferdigheter og en unik kunnskap om restaureringsoppgavene. De viktigste var murermester Erling Seidel, malermester Henry Johannessen (og sønnene Åge og Svein) i H A Johannessen AS, rørleggermester Henriksen, smed Arne Rasmussen og møbeltapetserer Nils Nilssen.

Lars Aker og Bjørn Ianke hadde et daglig samarbeid gjennom flere årtier. De hadde en telefonsamtale hver morgen klokken seks før Lars dro på snekerverkstedet på Lisleby og Bjørn dro på sin daglige løpetur langs vollgraven i Gamlebyen. De pleide også å treffes i tegnestuen til Bjørn klokken ti for å gjennomgå dagens prosjekter.

Hans kone Kirsten på ball i "Grunnmurede". Bordkavalér er Thorstein Johnsen som var Foreningen Gamle Fredrikstads formann gjennom flere årtier. Han gjorde et fantastisk stort og viktig arbeid for Gamlebyen i de viktige 50-, 60-, 70- og 80-årene. Han sørget for å få laget restaureringsplanen, fargeplanen og å få på plass støtteordningene for restaureringsarbeidene i Gamlebyen.

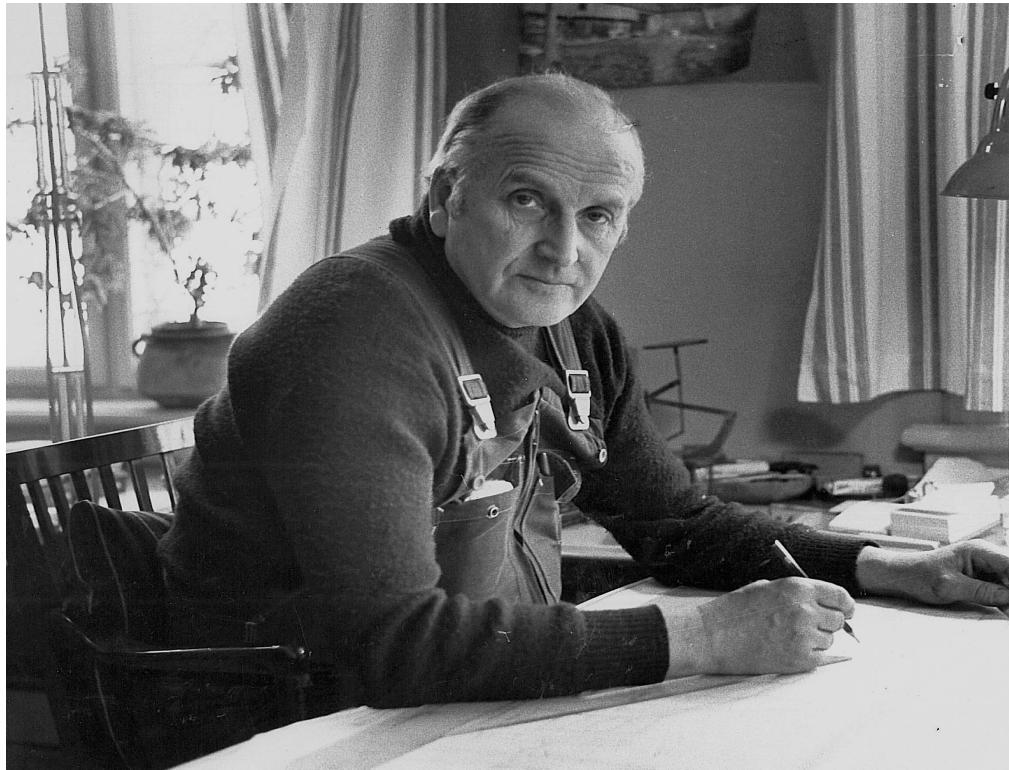
Bjørn Ianke var kongelig hoffleverandør gjennom 40 år. En dag i 1980-årene fikk han en telefon fra slottet. Den kunsthistorisk skolerte og interesserte kronprinsesse Sonja ville gjerne se Feiergården og treffe Bjørn Ianke. Bjørn tenkte at den beste måten å ta imot Norges kommende dronning på, var å servere nybakte boller i Feiergårdens kjøkken. De beste bollene han kjente til, var det kona til Lars som bakte. Berit Aker, som alltid lagde bolledeig på intuisjon, måtte derfor gjennom en seanse med prøving, veiing og måling for å kunne nedtegne sin oppskrift, som egentlig handler om håndverksmessig kunnskap og intuisjon som sitter i ryggmargen. Bjørn bakte boller etter Berits oppskrift og tok i mot kronprinsessen i sitt praktfulle hus med duft av nybakte boller. Hun skal ha vært meget begeistret for besøket og bevertningen.

Bjørn Ianke hadde et godt humør og var glad i å fortelle gode historier. Bjørns stesønn Niels trakk fram en av de historiene Bjørn hadde mest moro av. Det var om gulvsliper Bertrandsen som var en av dem Ianke samarbeidet mye med. Bertrandsen lå stadig i strid med skattemyndighetene. Han mente han ikke skulle betale merverdiavgift fordi det han drev med var kunst. En dag da han arbeidet ute på hotellet på Hankø med å slipe gulv og han satt ute i gresset og hadde pause, kom kong Olav vandrere på sin daglige spasertur. Kongen stoppet for å slå av en prat. Den ble ganske jovial etter hvert. På den tiden var det jo store klassekiller fremdeles og stive, korrekte omgangsformer. Bertrandsen ga uttrykk for at han likte seg godt på Hankø. "Her sier alle du til hverandre. Ja, bortsett fra til deg da, Olav."

De siste årene

Etter noen år, hvor arbeidet med Feiergården og restaureringen av Gamlebyen hadde tatt mye tid og engasjement, hadde nok Ianke sett for seg å kunne egne seg mer til arbeidet sitt som møbeldesigner. Snekkerverkstedet hadde han innredet i låven i uthusfløyen til Feiergården. Det sto ferdig i 1978. Dessverre fikk ikke Bjørn Ianke så stor mulighet til arbeide videre med dette av helsemessige grunner. Først var det en øyesykdom som reduserte mulighetene hans til å arbeide. Deretter sviktet hjertet. Han døde 4. oktober 1991, 72 år gammel. Bjørn Ianke hadde likevel meget lykkelige år fram til sin død.

Han hadde et meget nært forhold til sin danske barndomsvenn fra somrene i Vikane, Sven Jacobsen. Han drev en konfeksjonsfabrikk i Næstved på Sjælland. Bjørn var regnet som en del av familien og var en selvsagt gjest i huset. Sven tok ham med til alle Sjællands kirker. I 1977 døde Sven brått – bare 57 år gammel. Kirsten, hans kone gjennom over førti år,

ble enke. Kirsten sørget tungt etter dødsfallet. Hennes sønn Niels foreslo å kjøre henne til Bjørn i Feiergården i Gamlebyen. Der kom hun seg. Kirsten og Bjørn holdt sammen mer og mer etter dette. Kirsten kjøpte en leilighet i Hellerup rett nord for København. Etter hvert som Bjørn fikk problemer med å arbeide på grunn av øyesykdommen, reiste han stadig hyppigere med Kirsten til Hellerup. Han hadde stor glede av Danmarksbesøkene. Han elsket å besøke isenkramforretninger, gjørtlere, møbelforretninger og kirker. Han tok med glede på seg oppgaven å finne passende dørhåndtak hos gjørtlerforretningen Søe-Jenssen & Co på Gråbrødretorg som mentor for forfatteren. Jeg hadde fått oppdraget med å bygge om vestfløyen på Hafslund Hovedgård.

Bjørn og Kirsten ble trekkfugler mellom Hellerup og Gamlebyen. De rakk å gifte seg i 1990 i Rådhuset i Næstved. Bjørn døde året etter, og Kirsten ble enke for annen gang.

Kirsten Jacobsen Ianke bor fremdeles i boligen deres i Blidah park rett ved Strandveien i Hellerup sentrum. Hun er blitt 89 år og er fremdeles en vakker, velkledd kvinne med et klart hode. Forfatteren ble tatt i mot av henne i boligen deres en aprilkveld i 2009. Jeg satt i Bjørns stol, tegnet av Bjørn og velbrukt av Bjørn.

*Ianke i arbeid i tegnestuen i Feiergården. Her er han 60 år. Feiergården er meget grundig og utsøkt restaurert. Et arbeid Ianke brukte 14 år på. Restaureringen ble et stort forbilde for mange av de andre restaureringsarbeidene som fulgte i Gamlebyen, andre gamle hus i distriket og for så vidt langt utover det.
Fotograf Kjell Bertheau Johannessen.*

Bjørn Ianke hadde en magnetisk tiltrekningeskraft. Han var mild og god, men han fikk alltid gjennomslag for tankene sine. Han holdt aldri en tale eller et foredrag, likevel ble han en riks-kjendis og fikk priser og oppmerksomhet som var helt ekstra-ordinær. Han var beskjeden og sjenert, likevel ble han midtpunktet i de fleste selskapene han deltok i.